

ПОЛІТИЧНА ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА ЇЇ ВИКЛАДАННЯ

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2021.30.01>

УДК 321.7:316.32(081)

.....Вонсович Сергій Геннадійович,

доктор політичних наук, доцент,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

vonsovych@ukr.net; ORCID 0000-0001-9657-0902

ТРАНЗИТОЛОГІЯ: ДОЛАННЯ КРИЗИ ТА ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ

Розглянуто причини та особливості кризи політичної транзитології, акцентовано увагу на переосмисленні класичних її положень і виявлено можливі шляхи подолання. Доведено, що тенденція демократизації, як складова транзиту, включає ряд проблем: появу нової корпоративності, її акцент на союз суспільства та бізнесу. Як наслідок, відбувається зменшення етатистських претензій на тотальне домінування. Встановлено, що при цьому постає низка суперечностей: між протореформами глобальної бюрократії, неоліберальною «діджиталізацією» та нелінійним, рухливим, синергійним суспільством. Розкрито положення про те, що на сучасному етапі розвитку транзитології відбулося усвідомлення того, що риси змін перебігу транзиту можна вирізнити у трансформаціях соціуму та політичних інститутів, глокалізації метаполісного ландшафту, формуванні деетатизованого й частково віртуального універсуму. Все це проходить на тлі руйнації колишніх ієрархій, змінюваності та трансформації способів впливу. На порядок денний усе частіше виноситься питання про зміст транзиту в умовах невизначеності та можливість ймовірного вибору в умовах гібридних режимів.

Підкреслено, що наведені факти сприяють переосмисленню концепту «кінця» чи «кризи транзитології». Тому вивчення політичного транзиту як процесу соціально-економічних, політичних та інституційних перетворень, є вагомим напрямом дослідження сучасної політичної науки. Виявлено, що дослідження політичних трансформацій, зокрема на пострадянському просторі, ніби й підтверджують виняткове значення стратегічних рішень акторів і діючих суб'єктів демократизації, роблячи акцент на тому, що сприятливі структурні обставини є важливими на стадії демократичної консолідації.

Зазначено, що класичний «агентивний», тобто актор-орієнтований, підхід до демократії та демократизації не виключав структурних чинників, як умов успішної демократичної консолідації, а в трактуваннях пострадянського авторитаризму присутнє розширене тлумачення структурних чинників. Проаналізовано окремі напрямки проблематики демократії та демократизації. Виявлено, що в умовах кланово-олігархічної моделі можливості авторитарної модернізації є обмеженими, оскільки за збереження соціально-політичного статус-кво в економічній та управлінській сферах, суспільство залишається поза політикою.

Ключові слова: транзитологія сучасності, криза, актор-орієнтований підхід, авторитарна модернізація, кланово-олігархічна політична система, пострадянський авторитаризм.

Вступ. Важливою рисою розвитку сучасного світу є глобальність докорінних змін, які відбуваються в багатьох суспільствах, охоплюючи їх політичну, економічну та культурну сфери. За останній час тенденцією світового політичного розвитку стала демократизація.

Проте у цій тенденції окреслилися нові проблеми, яких не було помітно за класичної транзитології. Зокрема, постала нова корпоративність, з її акцентом на союз суспільства і бізнесу. При цьому відбулося зменшення етатистських претензій на тотальне домінування. Однак з'явилися низка суперечностей: між протореформами глобальної бюрократії, неоліберальною «діджиталізацією» та нелінійним, рухливим, синергійним суспільством. Глобалізація стає основою інакшої організації людства. Риси змін перебігу транзиту можна

вирізнити у трансформаціях соціуму і політичних інститутів, глокалізації метаполісного ландшафту, формуванні деєтатизованого та частково віртуального універсаму. Все це відбувається на тлі руйнації колишніх ієрархій, змінюваності й трансформації способів впливу. На порядок денний усе частіше виноситься питання про зміст транзиту в умовах невизначеності та можливість ймовірного вибору в умовах гібридних систем і режимів.

Зазначене раніше зумовлює переосмислення концепту «кінця» чи «кризи транзитології». Тому вивчення політичного транзиту як процесу соціально-економічних, політичних, цивілізаційно-культурних та інституційних перетворень, є важливим напрямом дослідження сучасної політичної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українському суспільстві відбувається постійне коливання між демократичним та авторитарним характером політичної системи, не спостерігається стійкого й незворотного формування як чинників демократичного транзиту, так і передумов авторитаризму. Тому традиційні підходи щодо концептуального осмислення і обґрунтування сучасних варіантів переходів у політичному розвитку суспільств не спроможні охопити усі проблемні аспекти, врахувати та передбачити подальшу перспективу змінюваності сучасних суспільств. Різнострамованість і різномістовність політичних транзитів стала суттєвим викликом для соціально-політичної теорії щодо осмислення явищ політичного розвитку сучасних суспільств. Необхідність дослідження концептуальних засад політичної транзитології та моделей транзиту, його проходження визнають як зарубіжні науковці (В. Банс, Зб. Бжезинський, С. Гантінгтон, В. Гельман, Г. О'Доннелл, Л. Даймонд, Дж. Девіс, А. Етціоні, Ч. Ендрейн, Ф. Закарія, Р. Інглеарт, Т. Карл, Т. Кузьо, Дж. Коен, Т. Карозерс, Х. Лінц, С. Ліпсет, М. Майк-Фол, Є. Мачкув, С. Мейнворінг, А. Мельвіль, А. Пшеворські, Д. Рьодер, Р. Скідельські, А. Степан, Р. Саква, Ф. Шміттер, Й. Шумпетер та ін.), так і вітчизняні (О. Бабкіна, В. Горбатенко, Г. Зеленько, В. Гапоненко, М. Кармазіна, А. Колодій, Н. Латигіна, Ю. Мацієвський, О. Новакова, М. Остапенко, М. Розумний, О. Фісун, Ю. Шайгородський, М. Шульга та інші). Вивченню кризи транзитології присвячені роботи українського науковця О. Романюка (2011).

Зміни на пострадянському просторі, у т.ч. й в Україні, демонструють транзит як унікальне явище, що не вписується в універсальну історичну та соціально-політичну парадигму. Сучасні дослідження вітчизняних науковців демонструють вагомі аргументи про принципову непорівнянність пострадянського досвіду з «універсальними» зразками і моделями. У цьому полягає значна проблема та пошуки способів її вирішення О. Бабкіна (2015), Г. Зеленько (2021), Ю. Мацієвський (2016). Тому виокремлення генезису головних понять, які виявляють зміст різних векторів політичного транзиту, розкривають його риси та типологію, а також розуміння їх впливів визначають мету і завдання дослідження.

Методи дослідження. Для розгляду поставленої проблеми було використано синергетичний, історичний, порівняльний, описово-індуктивний методи, метод критичного аналізу.

Результати та дискусії. Специфіка логіки у транзитології з її альтернативною парадигмою демократизації, що виникла в 1980-х рр., полягала в тому, що в її основі лежали дослідження демократичних переходів в Південній Європі та Латинській Америці. Починаючи з новаторських робіт Г. О'Доннелла, Ф. Шміттера, А. Пшеворські та ін., формується нова теоретична модель демократизації «без передумов» із припущеннями, очікуваннями і сподіваннями не на структури, а на акторів, які обирають незалежно від наявності структурних («об'єктивних») умов ті або інші стратегії виходу з авторитаризму (в тому числі за допомогою «пакту» між ворогуючими сторонами). Це фактично основний вектор емпіричної та теоретичної літератури кінця 1980-х і початку 1990-х рр., який прогнозував лінійний «перехід до демократії» в посткомуністичних і пострадянських країнах. Така логіка продемонструвала значення ключової ролі індивідуальних і колективних рішень у визначенні реальних траєкторій транзитів, зорієнтованих на демократизацію.

Транзитологія сучасності визначає ряд суттєвих кореляцій, зумовлених перебігом переходів на пострадянському і посткомуністичному просторах. Становлення цих світів і

їхній розпад, а також вихідні умови, траєкторії та обрані стратегії були багато в чому різними, тому різними є результати. Більше того, важливо враховувати також і розбіжність пострадянського, українського й російського контекстів через відмінності як структурних (історичних, культурно-цивілізаційних, соціально-економічних) обставин, так і рішень й стратегій провідних учасників.

Реальною проблемою, з якою зіштовхнулася політична транзитологія на початку ХХІ ст., стала сумнівність жорсткої стадіальності перехідних процесів. З'ясувалося, що майже всі пострадянські системи не пройшли визначених етапів, а обрали альтернативні напрями розвитку. В основному вони випробовували зрив демократичної консолідації, в результаті чого встановилися різноманітні авторитаризми. Найбільш очевидний він у тих країнах, де були відсутні необхідні структурні умови й передумови демократії. Крім контекстуальних факторів, велику роль зіграли стратегії та конфігурації політичних еліт. У деяких країнах зрив консолідації призвів до формування напівавторитарних або псевдодемократичних режимів, які ззовні здавалися застиглими перехідними режимами (Росія, Грузія, Азербайджан). В інших – до формування класичних авторитарних режимів (Таджикистан, Білорусь, Казахстан), часто з тоталітарною тенденцією (Узбекистан, Туркменістан).

Загалом досвід політичних транзитів «третьої хвилі» засвідчив, що крах недемократичних режимів і спроби будівництва нових, запозичених, демократичних інститутів напряму й жорстко не зв'язані з наявністю масового поширення якихось демократичних цінностей і орієнтацій. Вони зумовлені втратою легітимності режиму, на який вплинули або впливають зовнішні та внутрішні фактори. У цьому плані одним із суттєвих недоліків політичної транзитології, особливо при дослідженні транзитивних процесів на посткомуністичному й пострадянському просторі, вважається відсутність розширеної системи чинників соціальних змін. До таких чинників можна віднести:

- характер соціальних докомуністичних і дорадянських звичаїв і традицій, як культурних, так і політичних;
- вплив належності до певної цивілізації, використання наявного або перерваного у часі досвіду демократії;
- вплив зовнішнього середовища та його особливості;
- реальне становище соціальної, економічної, політичної та культурної сфер у вихідних точках транзиту;
- конкретний варіант занепаду й розпаду структур авторитаризму / тоталітаризму;
- принципи зміни і творення еліт;
- специфіка нових політичних інститутів, їх соціально-системна імплементація та способи розбудови;
- тактика політичних акторів із врахуванням їхніх психологічних особливостей.

Також зазнала краху концепція «тривалих транзитів», яка передбачала, що в результаті тривалих суперечностей між авторитарною елітою та опозицією у країні більше шансів прийти до стабільного демократичного режиму. За допомогою цієї теоретичної конструкції транзитологи намагалися пояснити те, що деякі країни замість поступального руху до демократії, демонстрували регресивні. Проте ці країни описувалися в категоріях перехідних систем. Насправді ж у них сформувалися гібридні політичні режими, які є антиподами незавершених демократій. Це повноцінні, стабільні напівавторитарні режими, де обмежена демократична передача влади від однієї політичної сили до іншої.

Пошуки шляхів оновлення парадигми транзитології розпочалися ще в процесі краху комуністичних режимів, що призвело до розширення проблемного поля транзитологічних студій і виходу транзитології за межі своїх парадигмальних обмежень. Долучення до світового процесу демократизації посткомуністичних суспільств спричинило перенесення уваги дослідників демократичних транзитів із проблеми їх горизонтальної структуризації (виділення та аналіз етапів) на проблему структуризації вертикальної (виокремлення та аналіз складових).

Перенесення уваги на проблему вертикальної структуризації спричинило інтеграцію до транзитології багатьох проблемних полів інших напрямів політичної науки, яким на першому етапі її розвитку не приділялося належної уваги.

По-перше, почалося активне студіювання взаємозв'язку переходів до демократії та ринкового реформування економіки. Перетворення в посткомуністичних суспільствах спричинили появу аналогічного напрямку (транзитології) і в економічній науці.

По-друге, режимні зміни стали досліджуватися в контексті проблеми розбудови національної державності та формування політичних націй. Натомість в процесі переходу до демократії посткомуністичних країн ця проблема вийшла на перший план.

По-третє, у транзитологічних студіях стало значно більше уваги приділятися політичній культурі, яку С. Ліпсет та Ф. Фукуяма визначили як провідний чинник процесу демократизації.

По-четверте, відбулося «реанімування» інституційного аналізу, в межах якого стала активно дискутуватися проблема сприятливих для становлення демократії моделей державного правління, форм державного устрою, типів партійних і виборчих систем.

Таким чином посткомуністичні студії сприяли поверненню до досліджень політичних переходів структурного підходу. Проте процедурний підхід не був відкинтий. У період кризи в транзитології поступово став формуватися інтегрований підхід до аналізу режимних змін, який включає елементи структурного та процедурного.

Дослідження політичних трансформацій зокрема на пострадянському просторі ніби й підтверджують виняткове значення стратегічних рішень акторів і діючих суб'єктів демократизації. Науковці роблять акцент на тому, що сприятливі структурні обставини є важливими на стадії демократичної консолідації (Fish, 2005), (Bunce, & Wolchik, 2011), (Gel'man, 2015), (Makarenko, 2012), (Melville, 2015), (McFaul, 2018) та ін. Також аналізуються ситуації (Молдова, Монголія), за яких демократичні практики встановлювалися за досить несприятливого структурного середовища (Fish, 2017). Однак, як зазначають науковці, однозначних висновків щодо дилеми structure / agency стосовно пострадянських транзитів робити все ж не варто. На думку А. Мельвіля (2020), існують емпіричні факти й аргументи, які можна використати на користь кожної зі сторін цієї концептуальної опозиції (с. 27).

Сучасність демонструє нові тенденції в аналізі змісту транзиту, що розгортають різні напрями проблем переходів. Приміром, дискусія про співвідношення структурних і агентивних чинників (кінець 1990-х – початок 2000-х рр.) в контексті авторитарної домінації, перш за все на значній частині пострадянського простору, особливо в Середній Азії, Росії, Білорусі, знову стала актуальною. Причому відповідальність за це покладається не на рішення і дії лідерів і еліт, а на чинники переважно структурного характеру.

По-перше, класичний «агентивний», тобто актор-орієнтований підхід до демократії та демократизації не виключав структурних чинників як умов успішної демократичної консолідації.

По-друге, в трактуваннях пострадянського авторитаризму присутнє розширене тлумачення структурних чинників. Так, наприклад, Л. Вей і А. Кейсі (Way, Casey, 2018) відносять до поняття structure все, що не підлягає безпосередньому впливу індивідуального або колективного суб'єкта – від географічного й геополітичного розташування, рівнів економічного й соціального розвитку до інституціональної, культурної та іншої спадщини і традицій національної ідентичності. Л. Вей (Way, 2015) включає можливості демократизації в умовах «слабкої» держави й нестійкої рівноваги політичних сил і основних гравців, що призводить до появи «плюралізму за замовчуванням», але не дає відповіді, наскільки та як він може існувати у просторі та часі. Можна звернути увагу на те, що суттєво розширені трактування феномену structure, відходять від уявлень ХХ ст. Зокрема А. Мельвіль (2020) зауважує, що «...фактор agency практично обмежується лише вибором інституційного дизайну (фактично звуженого до розгалуження позначення преференцією президентської чи парламентської системи)» (с.29). З іншого боку, очевидною є спроба модифікувати і

розширити існуючі в політологічній літературі уявлення про фактори та механізми політичних змін і розвитку.

Досить цікавим з позиції транзитології є аналіз окремих напрямків проблематики демократії та демократизації, зорієнтованих на дилему *structure / agency*. Такою може слугувати модель Трейсмана «Демократії, що народжується з помилок» / *Democracy by mistake* (Treisman, 2020). Автор розмежовує демократизацію як процес, який ініціюється політичними акторами, і демократію як політичний результат, що залежить також і від структурного контексту. Важливим при цьому є приклад, за якого масштабний перерозподіл доходів від реалізації природних ресурсів на початку XXI ст. в Росії не спричинив масового запиту на демократію. Ймовірна причина цього, на думку дослідника, полягає в особливостях розвитку соціальних верств «середнього класу», які залежні від державного розподілу. Фактично, на відміну від класичної логіки формування середнього класу в країнах Заходу 1950–1960-х рр., ці верстви не є самостійними в соціально-економічному плані, а виступають «сервільно-служивими», як за феодалізму. Звідси й їхня підтримка політичного і соціального консерватизму, статус-кво, політики та ідеології «залежності від держави». Тому наявність економічного зростання й освіти у підсумку можуть давати запити не на демократію, а підтримку авторитаризму.

Іншим вектором дослідження транзиту є спроможності авторитарної модернізації та її межі. Адже пострадянські країни на початку «демократичного» транзиту перебували на стадії відносно високого рівня розвитку (потенціали: індустріально-урбаністський, освітній, соціального забезпечення тощо). Проте у них були відсутні традиції політичної й ринкової конкуренції, плюралізму та участі. Тому важливу роль матиме критичне значення на постіндустріальному етапі насамперед політичних реформ, політичної конкуренції й участі, ротації виконавчої влади, контролю над корупцією, застереження громадянських прав і прав власності та ін. (Gel'man & Starodubtsev, 2016).

На нашу думку, в умовах кланово-олігархічної моделі можливості авторитарної модернізації є обмеженими, оскільки за збереження соціально-політичного статус-кво в економічній і управлінській сферах, суспільство залишається поза політикою. До основних рис кланово-олігархічної політичної системи можна віднести: нерівність доступу до ресурсів влади, використання неправових засобів зміцнення впливу (корупція); наявність особистих зобов'язань та общинної солідарності між «патроном» і «клієнтом»; систематичне порушення громадянських прав і свобод, протидію існуванню громадянського суспільства, відсутність демократичних форм зв'язку між владою і громадянами. Характерною особливістю кланово-олігархічної політичної системи є те, що інститути політичної участі використовуються, як правило, лише вузькоелітарними, пов'язаними з владою, угрупованнями, відсутністю масової електоральної підтримки, слабкістю політичних партій, обмеженістю їх впливу на прийняття політичних рішень, концентрацією політичної влади і ресурсів у руках правлячої кланово-олігархічної еліти, яка прагне монополювати політичний процес. Така система має риси ієрархічності й соціальної нерівності, політичного домінування привілейованих груп.

Зазначимо, що однією з причин масових соціально-політичних протестів в Україні стала криза відносин між владою і громадянським суспільством, відсутність діалогу між ними. Недостатність наявних форм і механізмів суспільного діалогу та державно-громадської взаємодії, ігнорування правлячим класом потреб громадянського суспільства та його євроінтеграційних прагнень слугували вагомими чинниками, що призвели до суспільно-політичного конфлікту в Україні. Як зазначає Г. Зеленько (2021) «невизначеність України у транзитивному русі значно ускладнює структуру перехідних процесів, впливає на ефективність проходження українського транзиту. Україна, починаючи з 1996 р., балансує між гібридною політичною системою з авторитарним режимом змагання та гібридною політичною системою з електоральним режимом змагання» (с. 144). Специфічне переплетіння формальних і неформальних інститутів й формування внаслідок цього край специфічних політичних практик і становлять сутність кланово-олігархічного (гібридного,

неопатримоніального) політичного режиму. Зауважимо, що у науковій літературі використовуються різні терміни для його характеристики (Бабкіна, 2015), (Гельман, 2010), (Крастев та Холмс, 2020), (Мацієвський, 2016), (Розов, 2016), (Hale, 2015). Таким чином, система органів державної влади за кланово-олігархічного політичного режиму є специфічним горизонтальним і вертикальним поділом влади за формально визначеним конституцією принципом, характерним для повноцінних демократій – поділ влади на законодавчу, виконавчу і судову, система стримувань і противаг, загальні й рівні вибори, зовні права і соціальна держава, політичний плюралізм, досить ефективні форми політичної і громадської участі, народ – джерело влади тощо.

Характерною особливістю такої політичної системи та політичного режиму є наявність так званих «інституційних пасток» – інститутів та інструментів, які створювалися з метою забезпечення інтересів (політичних, бізнес-інтересів) фінансово-промислових груп, наслідки застосування яких мають кумулятивний ефект: з часом вони призводять до нагромадження проблем, які починають руйнувати державу через вихолощення її функцій (Майборода, 2017).

Особливостями перебігу українського транзиту можна вважати кризу ідентичності й побудови нової державності, конфліктний характер міжлітньої взаємодії, ціннісну дезорієнтацію, поляризацію, соціальну дезінтеграцію, значне майнове розшарування, які визначили слабкість соціально-політичної інфраструктури, протестний і негативний характер масової соціальної мобілізації та інші. Очевидними є певні особливості українського варіанту демократії, на які звертають увагу українські політологи. Значною мірою вони залежать від характеру політичного режиму, що склався в Україні, який поєднував ознаки патримоніального авторитарного режиму і панування кланової олігархії.

Загалом політична історія країн пострадянського простору дає дедалі більше підстав для формування особливої «посткомуністичної моделі» політичного транзиту та для виокремлення в її рамках концепту так званої «пострадянської держави», яка дедалі більше демонструє власну специфіку і логіку перебігу соціально-політичних процесів (Бульвінський, 2017).

Висновки. Як засвідчує політична практика, сліпе копіювання західних чи східних патернів політичного транзиту приречене на невдачу. Однак постає дилема: або універсальність соціально-політичних процесів, або необґрунтована трансплантація запозичених концептів. Постає також як мінімум два великих і частково взаємопов'язані питання. По-перше, наскільки загальну логіку і політичні закономірності, на розкриття яких претендує сучасна політологія, можна застосувати до пострадянської реальності? І, по-друге, як саме отримані в пострадянських дослідженнях висновки можуть слугувати просуванню загального наукового знання про політику? Складність відповіді полягає насамперед у тому, що світова політична наука, судячи з усього, не перебуває в «героїчному» періоді, коли народжуються й отримують визнання нові великі теоретичні та методологічні парадигми.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1.Бабкіна О. (2015). Кланово-олігархічна політична система. В.Н. Хома (наук. ред.). *Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори)*. (177) Львів: Новий Світ-2000

2.Бульвінський, А. (Ред.). (2017) *Особливості суспільно-політичної модернізації країн пострадянського простору*. Київ: Інститут всесвітньої історії НАН України.

3.Гельман, В. (2010). *«Подрывные» институты и неформальное управление в современной России*. Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге.

4.Зеленько, Г. (2021) Траєкторія трансформації політичного режиму в Україні за роки незалежності: демократія vs олігархічна клановість. О Рафальський (відп.ред). *Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми*. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.

- 5.Крастев, И. и Холмс, С. (2020). *Свет, обманувший надежды: Почему Запад проигрывает борьбу за демократию*. Москва: Альпина Пабlishер.
- 6.Майборода, О. (Ред.). (2020). *Державне політичне правління і національна єдність: аналітична доповідь*. Київ: ПiЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України.
- 7.Мацієвський, Ю. (2016) *У пастці гібридності: зигзаги трансформації політичного режиму в Україні*. Чернівці: Книги-XXI.
- 8.Мельвиль, А. (2020) Выйти из «гетто»: о вкладе постсоветских исследований/Russian Studies в современную политическую науку. *Политические исследования. Вып.1,22-43*.
- 9.Розов Н.С. (2016) Неопатримониальные режимы: разнообразие, динамика и перспективы демократизации. *Политические исследования. Вып.1., 139–140*.
- 10.Романюк, О. (2011). *Від тоталітаризму до демократії та національної державності: системний аналіз посткомуністичних трансформацій*. Харків: ХДАК.
- 11.Bunce, V. & Wolchik, S. (2011). *Defeating Authoritarian Leaders in Post-communist Countries*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 12.Fish, M. (2005). *Democracy Derailed in Russia: The Failure of Open Politics*. Cambridge University Press.
- 13.Fish M.(2017). What is Putinism?. *Journal of Democracy. Vol. 28. No. 4. 61-75*.
- 14.Gel'man, V. (2015). *Authoritarian Russia: Analyzing Post-Soviet Regime Changes*. Pittsburg: University of Pittsburg Press.
- 15.Gel'man, V. & Starodubtsev, A. (2016). *Opportunities and Constraints of Authoritarian Modernization: Russian Policy Reforms in the 2000s*. Europe-Asia Studies. Vol. 68. No. 1. 97–117.
- 16.Hale, H. (2015) *Patronal Politics: Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspective*. Cambridge: CambridgeUniversityPress, 2015.
- 17.Makarenko B. (2012). The Post-Soviet Party of Power. *Russian Politics and Law. Vol. 50. No. 1. 54–83*.
- 18.McFaul M. (2018). Choosing Autocracy: Actors, Institutions, and Revolution in the Erosion of Russian Democracy. *Comparative Politics. Vol. 50. No. 3, 305–325*.
- 19.Melville A. (2015). How Do Transitions to Democracy Get Stuck and Where? *Democracy in a Russian Mirror. Ed. by A. Przeworski. New York: Cambridge University Press. 268-297*.
- 20.Treisman D. (2020). *Democracy by Mistake: How the Errors of Autocrats Trigger Transitions to Freer Government. American Political Science Review, Vol. 114, Is. 3, 792–810*
- 21.Way, L. Casey, A. (2018). *The Structural Sources of Postcommunist Regime Trajectories*. Post-Soviet Affairs. Vol. 34. No. 5.
- 22.Way L.A. (2015). *Pluralism by Default: Weak Autocrats and the Rise of Competitive Politics*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

REFERENCES:

- 1.Babkina O. (2015). Klanovo-oliharkhichna politychna systema. [Clan-oligarchic political system.]V.N. Khoma (nauk.red.). *Novitnia politychna leksyka (neolohizmy, okazionalizmy ta inshi novotvory). (177) Lviv: Novyi Svit-2000*. [in Ukrainian].
- 2.Bulvinskyi, A. (Red.). (2017) *Osoblyvosti suspilno-politychnoi modernizatsii krain postradianskoho prostoru*. [Features of socio-political modernization of the post-Soviet space.] Kyiv: Instytut vsesvitnoi istorii NAN Ukrainy. [in Ukrainian].
- 3.Gel'man, V. (2010). «Podryvnye» instituty i neformal'noe upravlenie v sovremennoj Rossii. [«Subversive» institutions and informal control in modern Russia] Izdatel'stvo Evropejskogo universiteta v Sankt-Peterburge.
- 4.Zelenko, H. (2021) Traiektoriia transformatsii politychnoho rezhymu v Ukraini za roky nezalezhnosti: demokratiia vs oliharkhichna klanovist.[Trajectory of the transformation of the political regime in Ukraine during the years of independence: democracy vs oligarchic clannishness] O Rafalskyi (vidp.red). *Politychnyi protses u nezalezhnii Ukraini: pidsumky i problemy*. Kyiv: Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. [in Ukrainian].

5. Krastev, I. i Holms, S. (2020). *Svet, obmanuvshij nadezhdy: Pochemu Zapad proigryvaet bor'bu za demokratiju*. [Light that has deceived hopes: Why the West is losing the fight for democracy] Moskva: Al'pina Pabliisher.
6. Maiboroda, O. (Red.). (2020). *Derzhavne politychne pravlinnia i natsionalna yednist: analitychna dopovid*. [State political government and national unity: an analytical report.] Kyiv: IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy. [in Ukrainian].
7. Matsiievskiy, Yu. (2016) *U pasttsi hibrydnosti: zyhzhahy transformatsii politychnoho rezhymu v Ukraini*. [Trapped hybridity, zigzags transformation of the political regime in Ukraine]. Chernivtsi: Knyhy-XXI. [in Ukrainian].
8. Mel'vil', A. (2020) *Vyjti iz «getto»: o vklade postsovetskih issledovanij/Russian Studies v sovremennuju politicheskiju nauku*. [Leaving the Ghetto: On the Contribution of Post-Soviet Studies / Russian Studies to Contemporary Political Science]. *Politicheskie issledovanija*. Vyp.1, 22–43.
9. Rozov N.S. (2016) *Neopatrimonial'nye rezhimy: raznoobrazie, dinamika i perspektivy demokratizacii* [Neopatrimonial Regimes: Diversity, Dynamics and Prospects for Democratization]. *Politicheskie issledovanija*. Vyp.1, 139–140.
10. Romaniuk, O. (2011). *Vid totalitaryzmu do demokratii ta natsionalnoi derzhavnosti: systemnyi analiz postkomunistychnykh transformatsii* [From totalitarianism to democracy and national statehood: a systematic analysis of post-communist transformations]. Kharkiv: KhDAK. [in Ukrainian].
11. Bunce, V. & Wolchik, S. (2011). *Defeating Authoritarian Leaders in Post-communist Countries*. Cambridge: Cambridge University Press.
12. Fish, M. (2005). *Democracy Derailed in Russia: The Failure of Open Politics*. Cambridge University Press.
13. Fish M. (2017). What is Putinism?. *Journal of Democracy*. Vol. 28. No. 4. 61–75.
14. Gel'man, V. (2015). *Authoritarian Russia: Analyzing Post-Soviet Regime Changes*. Pittsburg: University of Pittsburg Press.
15. Gel'man, V. & Starodubtsev, A. (2016). *Opportunities and Constraints of Authoritarian Modernization: Russian Policy Reforms in the 2000s*. Europe-Asia Studies. Vol. 68. No. 1. 97–117.
16. Hale, H. (2015) *Patronal Politics: Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspective*. Cambridge: CambridgeUniversityPress, 2015.
17. Makarenko B. (2012). The Post-Soviet Party of Power. *Russian Politics and Law*. Vol. 50. No. 1. 54–83.
18. McFaul M. (2018). Choosing Autocracy: Actors, Institutions, and Revolution in the Erosion of Russian Democracy. *Comparative Politics*. Vol. 50. No. 3, 305–325.
19. Melville A. (2015). How Do Transitions to Democracy Get Stuck and Where? *Democracy in a Russian Mirror*. Ed. by A. Przeworski. New York: Cambridge University Press. 268–297.
20. Treisman D. (2020). *Democracy by Mistake: How the Errors of Autocrats Trigger Transitions to Freer Government*. *American Political Science Review*, Vol. 114, Is 3, 792–810
21. Way, L. Casey, A. (2018). *The Structural Sources of Postcommunist Regime Trajectories*. Post-Soviet Affairs. Vol. 34. No. 5.
22. Way L.A. (2015). *Pluralism by Default: Weak Autocrats and the Rise of Competitive Politics*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Sergiy Vonsovych,

Doctor of Political Science, Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University
Transitology: Ways to Overcome the Crisis and Vectors of Development

The causes and features of the crisis of political transitology are considered, attention is focused on rethinking its classical provisions and possible ways of overcoming are identified. It is proved that the trend of democratization as a component of transit includes a number of problems: the emergence of a new corporatism, its emphasis on the union of society and business. As a result, there is a decrease in statist claims to total dominance. It has been established that a number of

contradictions arise: between the proto-reforms of the global bureaucracy, neoliberal «digitalization» and a nonlinear, mobile, synergistic society. It is revealed that at the present stage of development of transitology there is an awareness that the features of changes in transit can be distinguished in the transformation of society and political institutions, glocalization of the metropolis landscape, the formation of deetatized and partially virtual universe. All this takes place against the background of the destruction of former hierarchies, variability and transformation of ways of influencing. The question of the content of transit in the conditions of uncertainty and a possibility of a probable choice in the conditions of hybrid modes is more and more often put on the agenda. It is pointed out that these facts contribute to a rethinking of the concept of «end» or «crisis of transitology». Therefore, the study of political transit as a process of socio-economic, political and institutional transformations is an important area of research in modern political science. It is emphasized that studies of political transformations, especially in the post-Soviet space, seem to confirm the exceptional importance of strategic decisions of actors and actors of democratization, emphasizing that favorable structural circumstances are important at the stage of democratic consolidation. It is noted that the classical «agent» (actor-oriented) approach to democracy and democratization did not exclude structural factors as conditions for successful democratic consolidation, and in the interpretations of post-Soviet authoritarianism there is an expanded interpretation of structural factors. Also some areas of democracy and democratization are analyzed. It is proved that in the conditions of clan-oligarchic model the possibilities of authoritarian modernization are limited, because while maintaining the socio-political status quo in the economic and managerial spheres, society remains out of politics.

Keywords: transitology, crisis, actor-oriented approach, authoritarian modernization, clan-oligarchic political system, post-Soviet authoritarianism.

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2021.30.02>

УДК 329.01

Корнієнко Валерій Олександрович,

доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри суспільно-політичних наук,
Вінницький національний технічний університет
valkorney1958@gmail.com; ORCID: 0000-0001-6285-570

Ротштейн Олександр Петрович,

доктор технічних наук, професор, Департамент промислового машинобудування,
Єрусалимський технологічний коледж — Академічний центр Лева, Єрусалим
rotstei@g.jct.ac.il; ORCID: 0000-0002-4048-3014

РАНЖУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ УКРАЇНИ МЕТОДОМ НЕЧІТКОЇ ПЕРФЕКТНОСТІ

У статті запропоновано авторський міждисциплінарний підхід до проблеми альтернативно-можливого вибору політичних партій у період виборчих перегонів. Вперше запропоновано метод ранжування політичних партій України на основі нечіткої перфектності, математичних принципів нечіткої логіки та теорії прийняття рішень у нечіткому середовищі. Розкрито поняття: а) «репутаційний капітал політичних партій», «ранжування політичних партій»; в) «нечітка перфектність».

На теоретичному прикладі політичних партій із урахуванням їх конкретних репутаційних критеріїв визначено, що лише математичне моделювання політичного рішення як тривіального вибору з безлічі запропонованих альтернатив не може привести до такого результату, який би влаштовував усіх. Доведено, що саме діалектичний взаємозв'язок політичної культури, політичної свідомості, політичних цінностей громадян і їх політичний вибір необхідно розглядати як взаємодію та взаємовплив.

Окреслено можливі напрями подальшого дослідження діяльності суб'єктів політики. Зазначено, що моделювання політичних процесів запропонованими у статті методами чекає на комплексний підхід, який повинен враховувати також і методи політологічних